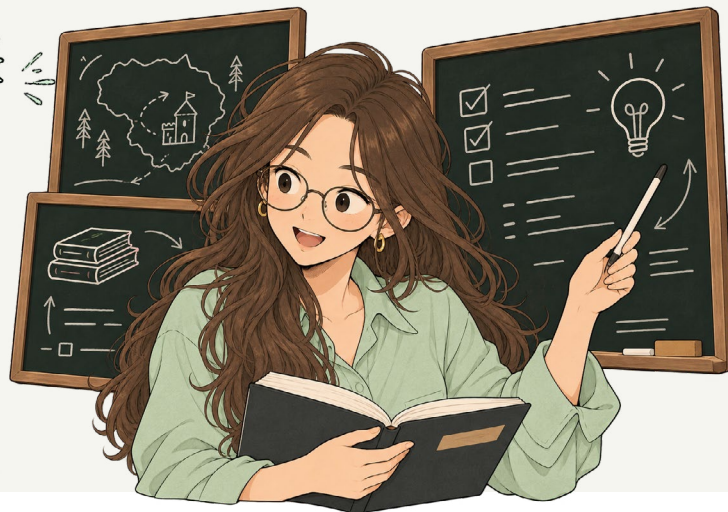

Гайд для вчителів до історії

ЛИТВА

КРАЇНА, ДЕ ЖИВУТЬ ЕЛЬФИ

➔ Цей матеріал можна використати на уроках географії під час вивчення таких тем:

КЛАСИ

ТЕМИ з ГЕОГРАФІЇ

8 клас

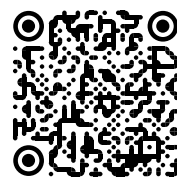
- ☐ Географічне положення України.
- ☐ Місце України на політичній карті світу.
- ☐ Сусідні країни.

9 клас

- ☐ Регіони і субрегіони світу.
- ☐ Місце України в геополітичному просторі.
- ☐ Європа: інтеграційні та дезінтеграційні процеси.
- ☐ Сучасні тенденції суспільного розвитку економічно розвинених країн Європи.
- ☐ Створення стійкої інфраструктури, сприяння інноваціям.

➔ Поеднуємо дослідження географічного положення України й Литви, їхніх історичних і сучасних зв'язків із розмовою про інформаційну безпеку. Працюємо з картами та різними джерелами, зіставляємо факти й аналізуємо, як їх подають.

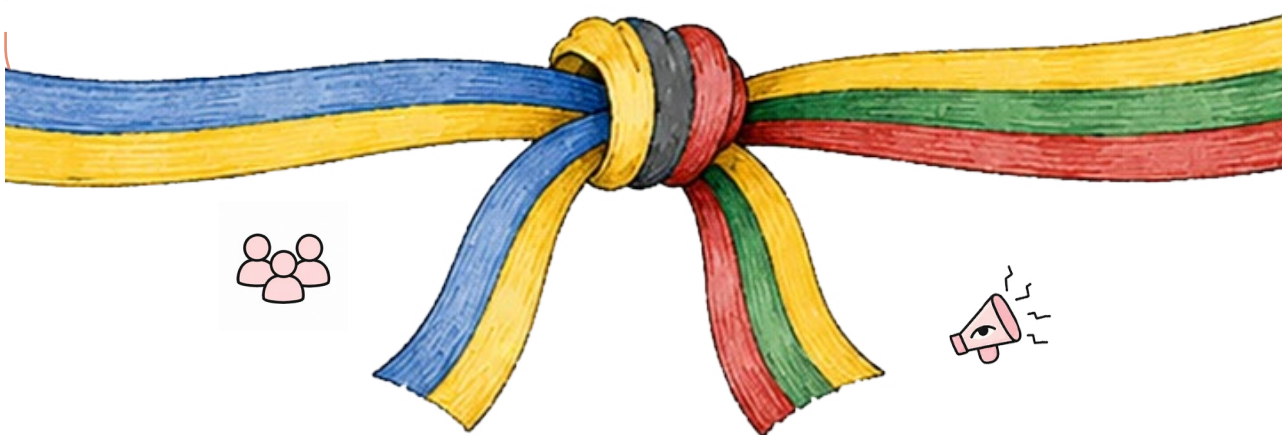
➔ Допомогаємо учням побачити зв'язки між географією, історією та медіаграмотністю, виробити звичку не поспішати з висновками й з'ясовувати, на чому ґрунтується інформація.

Матеріали
для роботи.

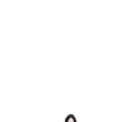
ВАЖЛИВО ЗНАТИ!

- Відомості про Україну та Литву — це основа для ширшої розмови: як кожен і кожна з нас впливає на інформаційний простір і відповідає за власні дії в ньому.
- За один урок охопити всі види неправдивої інформації та інструменти фактчекінгу не потрібно. Значно важливіше дати учням можливість навчитися зупинятися, ставити запитання й перевіряти інформацію.
- Головний результат цього уроку — одна проста звичка: якщо не впевнені, що інформація правдива, не поспішайте її поширювати.

ПРОПОНУЄМО ІДЕЮ ДО ІНТЕГРОВАНОГО УРОКУ «ЯК ЗНАЙТИ ЦЕНТР ЄВРОПИ?»

План уроку:

01 Мотивація: точка відліку	05 Встановлюємо взаємозв'язки: спільне минуле — спільне майбутнє
02 Повторення пройденого: центри України	06 Рефлексія: від реакції до рішення
03 Ельфійський інструментарій: як визначити центр Європи?	07 Від уроку до щоденної звички: «Ельфійський тиждень»
04 Попрактикуймо самостійно: застосуємо ельфійський інструментарій	

МОТИВАЦІЯ: ТОЧКА ВІДЛІКУ

Виведіть на екран або роздрукуйте повідомлення:

В Україні є одразу три географічні центри —
і кожен у своєму місці!

Не запитуйте одразу: «Це правда чи фейк?». Таке запитання спонукає учнів радше вгадувати правильну відповідь.

Натомість запитайте:

Якою була ваша перша реакція
на це повідомлення?

Запишіть відповіді без
оцінювання:

- ☐ «Як може бути кілька центрів?»
- ☐ «Я думав / думала, що центр України лише один».
- ☐ «А що означає “центр”?»
- ☐ «Треба подивитися на карті».
- ☐ «Хочу з'ясувати, звідки ця інформація».

Після цього запитайте:

Що саме в цьому
повідомленні може
змусити людину
повірити й поширити
його одразу?

Обговоріть відповіді учнів. Зверніть увагу на:

- ☐ незвичайний зміст;
- ☐ знайому тему з географії / історії;
- ☐ наявність зазначеного джерела;
- ☐ відсутність пояснення способу визначення кожного із центрів;
- ☐ бажання негайно поділитися цікавою інформацією.

Мета вправи: не «впіймати» і не «викрити» фейк, а помітити момент між отриманням інформації та власною дією.

Саме тут і має спрацювати перша «ельфійська» звичка — **не поспішати з реакцією:**

ПОВТОРЕННЯ ПРОЙДЕНОГО: ЦЕНТРИ УКРАЇНИ

Запропонуйте учням пригадати, що вони знають про географічні центри України, а за потреби скористайтеся короткими довідками.

Геометричний центр України

Уперше місцезнаходження центру України було визначено 1989 року на основі розташування крайніх точок країни. При цьому враховували сферичність земної поверхні. Центр визначили в точці перетину центральних для України паралелі та меридіана поблизу селища Добровеличківка Кіровоградської області. Його рекомендували називати геометричним центром України.

Географічний центр України

У 2004 році наукова експедиція здійснила нові розрахунки за допомогою комп'ютерних технологій. Географічний центр визначили як центр ваги фігури, що відтворює форму території України. За цією методикою він розташований на околиці села Мар'янівка Черкаської області.

Запитайте:

чи означає це, що один із
результатів неправильний?

Дайте учням можливість
висловити припущення:

- ☐ «Хтось помиляється».
- ☐ «Одне з цих тверджень —
фейк».
- ☐ «Використали різні способи
обчислення».
- ☐ «Пошукаю інші джерела
інформації».

Не оцінюйте відповіді одразу.
Запропонуйте порівняти довідки
й знайти в них пояснення. Далі
запитайте:

якщо
нова інформація не
збігається з тим, що ми
вже знаємо, чи означає
це, що вона обов'язково
неправдива?

Підсумуйте разом з учнями: **центр території можна визначати по-різному**. Результат залежить від обраного методу обчислення. Тому **кілька різних результатів ще не означають, що один із них — фейк**.

Перед наступним етапом пригадайте поняття із прочитаної історії:
ФЕЙК, ПРОПАГАНДА, МАНІПУЛЯЦІЯ, ТРОЛЬ, БОТ.

Не просіть учнів відтворювати визначення напам'ять, запропонуйте їм поміркувати:

Які з цих понять стосуються інформації, які — способу впливу, а які — тих, хто інформацію поширює?

За потреби зверніться до пояснень у книжці.

Підведіть учнівство до думки, що ці поняття пов'язані, але не є синонімами: **фейк** — неправдива інформація, **маніпуляція** — спосіб впливу, **пропаганда** — цілеспрямоване поширення певних ідей, а тролі й боти можуть брати участь у поширенні такого контенту.

ЗАУВАЖТЕ!

Не кожна помилка є фейком, не кожен фейк — пропагандою, не кожен акаунт, який поширив неправдиву інформацію, обов'язково належить боту чи тролю.

Тепер поверніться до повідомлення на початку уроку:

Два центри України ми вже знайшли — геометричний і географічний. Але в повідомленні йшлося про три. Де ж третій? Третій пов'язаний з Європою.

ЕЛЬФІЙСЬКИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ: ЯК ВИЗНАЧИТИ ЦЕНТР ЄВРОПИ?

Поверніться до фрагмента історії, в якому Марта згадує про географічні центри Європи.

ФРАГМЕНТ з ІСТОРІЇ

На уроках географії ми вчили, що Україна розташована у Східній Європі, а Литва — у Північній.

Розглядаючи карту, я спробувала знайти найкоротший шлях від Києва до Вільнюса. Палець ковзнув угору, і тут я згадала дивовижну річ. І Україна, і Литва вважають, що саме на їхній території розташований географічний центр Європи!

Запитайте:

Ми вже
знаємо, що центр однієї
території можна визначити
по-різному. Що тепер
потрібно з'ясувати, перш ніж
робити висновок про центр
європи?

Для дослідження використайте
політичну й фізичну карти
Європи, карту субрегіонів
за геосхемою ООН і короткі
довідки про різні методи
визначення географічного
центру Європи.

ЗАВДАННЯ 1.

ЩО САМЕ ВВАЖАЄМО ЄВРОПОЮ?

Почніть з короткої довідки про
центр Європи в Литві.

Нагадайте першу «ельфійську»
звичку — не поспішати з
реакцією. Наступний крок —
поставити головне запитання:
«Звідки це відомо?».

Покажіть учням картосхему,
на якій позначено місця, що
в різний час і за різними
методиками визначали як
географічний центр Європи.

Різні географічні центри Європи (позначені
червоними маркерами)

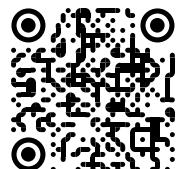

- північна Європа
- південна Європа
- західна Європа
- східна Європа
- Межа між частинами світу Європою та Азією

Французькі фахівці визначили географічний
центр материкової Європи методом визначення
центру ваги (якщо зовсім строго — центру
мас геометричної фігури Європи). За їхніми
розрахунками, він має координати 55° пн. ш.
і 25° сх. д. та розташований поблизу села
Пурнушкес, за 26 км на північ від Вільнюса.

Скористайтеся фізичною й
політичною картами Європи та
картою її субрегіонів.

Запропонуйте учням:

- ➔ дослідити, де проходять межі Європи, та визначити її крайні точки;
- ➔ знайти найбільші острови й архіпелаги, що належать Європі;
- ➔ порівняти обриси материкової частини Європи й усієї її території разом з островами;
- ➔ припустити, як вибір меж і територій для розрахунку може вплинути на розташування центру.

Обговоріть з учнями:

Що потрібно визначити перед обчисленням центру території?

Підведіть учнів до висновку:

розташування географічного

центру залежить і від **методики обчислення**, і від **вихідних даних** — зокрема від того, яку територію та які її межі взято за основу.

ЗАВДАННЯ 2.

ЄВРОПА VS ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ

Запропонуйте учням з'ясувати ще одну важливу річ: центр чого саме ми визначаємо? Для цього зверніться до короткої довідки.

Розташування географічного центру Європейського Союзу змінюється разом із його складом: коли приєднуються нові держави або якась держава виходить, центр перераховують. Наприклад, після виходу Великої Британії з ЄС у 2020 році новий географічний центр визначили поблизу німецького Гадгайма.

Запитайте:
Чи тотожні
поняття
«географічний
центр Європи» і
«географічний
центр
Європейського
Союзу»?

Підсумуйте:

Європа та Європейський Союз — не одне й те саме. Європа — частина світу, а Європейський Союз — об'єднання держав, склад якого може змінюватися. Тому зміна складу ЄС впливає на розташування **центру Європейського Союзу**, а не автоматично на географічний центр Європи.

Поверніться до запитання Марти з історії: як географічний центр Європи може бути і в Україні, і в Литві, а різні джерела називають ще й інші місця?

Тепер учні мають достатньо інформації, щоб пояснити, чому результати можуть відрізнятися: дослідники можуть по-різному визначати межі території, використовувати різні вихідні дані та методи обчислення. Крім того, важливо розрізняти, про центр чого саме йдеться — Європи чи Європейського Союзу.

Поверніться до понять **фейк** і **маніпуляція**:

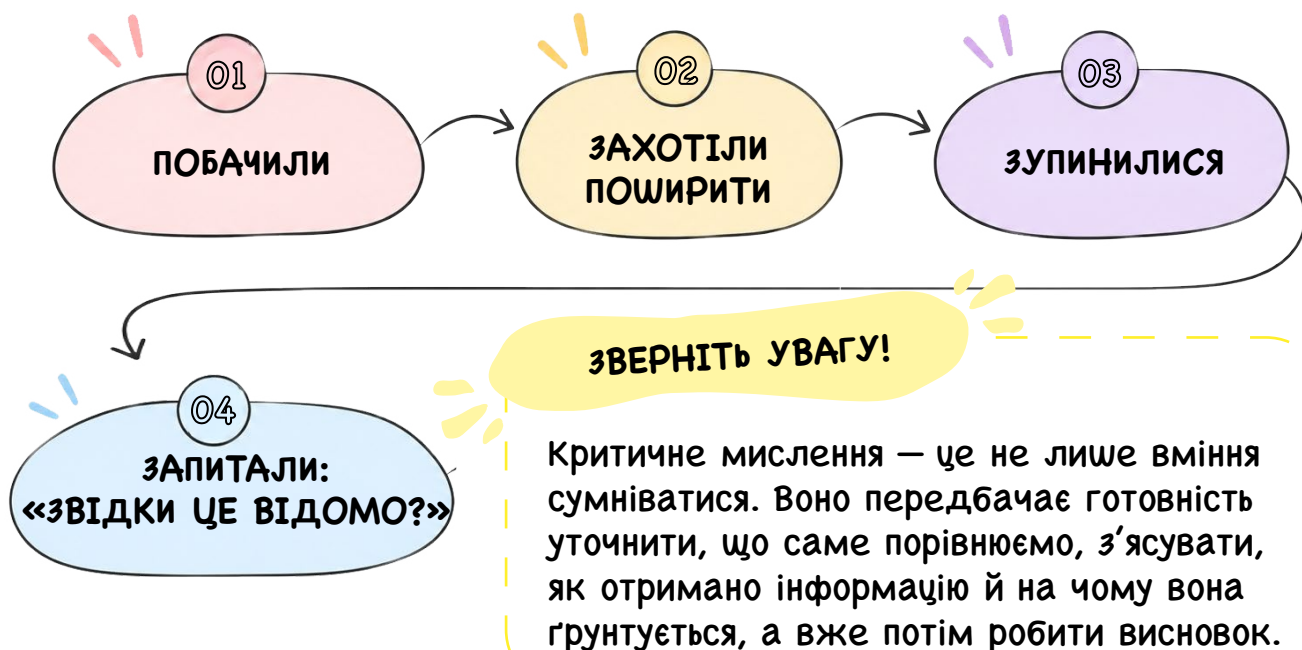
Чи достатньо того, що два джерела називають різні центри Європи, щоб одне з них вважати фейком або маніпуляцією?

Підведіть учнів до висновку — ні. Спочатку потрібно з'ясувати, **що саме визначали, яким способом і на основі яких даних.**

ВАЖЛИВЕ ПРАВИЛО РОБОТИ З ІНФОРМАЦІЄЮ

Не поспішайте не лише вірити чи поширювати, а й називати незрозумілу або суперечливу інформацію фейком чи маніпуляцією.

Так до першої «ельфійської» звички додається наступний крок:

ПОПРАКТИКУЙМО САМОСТІЙНО: ЗАСТОСОВУЄМО ЕЛЬФІЙСЬКИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ

ЗАВДАННЯ 1.

Запропонуйте учням самостійно дослідити, на чому ґрунтується твердження про географічний центр Європи в Україні.

З'ясуйте:

- ➔ де розташоване це місце;
- ➔ хто і коли здійснив відповідні вимірювання;
- ➔ який метод визначення центру було використано;
- ➔ на яких даних ґрунтувався розрахунок.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ!

Завдання не полягає в тому, щоб визначити, який центр — український чи литовський — «правильніший», а простежити, звідки походить твердження, як отримано результат і на яких даних він ґрунтується.

ЗАВДАННЯ 2.

А тепер спробуйте разом з учнями з'ясувати, чи зміниться географічний центр Європи, якщо Україна стане членом Європейського Союзу.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ!

Одне неточно вжите поняття може змінити зміст усього твердження. Тому, працюючи з інформацією, важливо з'ясовувати не лише «звідки це відомо?», а й «Що саме мається на увазі?»:

**ГЕОГРАФІЧНИЙ ЦЕНТР ЄВРОПИ ≠ ГЕОГРАФІЧНИЙ ЦЕНТР
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

Поверніться до часострічки «Україна й Литва: понад сім століть поруч» та матеріалів історії про сучасні зв'язки двох держав. Разом з учнями пригадайте, що Литва є членом Європейського Союзу й НАТО та підтримує європейську і євроатлантичну інтеграцію України.

Запропонуйте
учням поміркувати:

Оберіть два
напрями, у яких,
на вашу думку, ця співпраця може посилитися:

Як подальша європейська інтеграція
України може вплинути на співпрацю
України й Литви?

➔ економічний та
інфраструктурний;

На завершення сформулюйте
висновок:

➔ технологічний;

➔ освітній і культурний;

➔ безпековий.

подальша європейська інтеграція
України може вплинути на співпрацю
України й Литви, тому що...

Для кожного обраного напрямку:

1. **Знайдіть факт** у прочитаній історії або часострічці, на який можна спиратися. Поставте запитання: «Звідки це відомо?»
2. **Встановіть зв'язок** між цим фактом і сучасною співпрацею України й Литви.
3. **Спрогнозуйте**, як ця співпраця може змінитися в майбутньому.
4. **Обґрунтуйте** свою думку фактами.
5. **Визначте**, що у вашій відповіді є фактом, а що — прогнозом.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ!

У цьому завданні немає єдиного правильного прогнозу. Важливий не сам прогноз, а те, наскільки він обґрунтований фактами. Учні мають відрізняти відомості з джерел від власних припущень і пояснювати зв'язок між ними. Запитання «Звідки це відомо?» допомагає перевірити фактичну основу міркування, але прогноз залишається прогнозом, навіть якщо він добре обґрунтований.

Поверніться з учнями до повідомлення, з якого розпочався урок, і запитайте:

Поверніться до «ельфійського» алгоритму, який учні поступово опановували протягом уроку:

ПОБАЧИЛИ →

ЗАХОТІЛИ ПОШИРИТИ →

ЗУПИНИЛИСЯ → ЗАПИТАЛИ:

«ЗВІДКИ ЦЕ ВІДОМО?»»

А тепер запропонуйте зробити останній крок. Запитайте:

Як би ви відреагували на це повідомлення тепер?
чи змінилася ваша реакція?
чому?

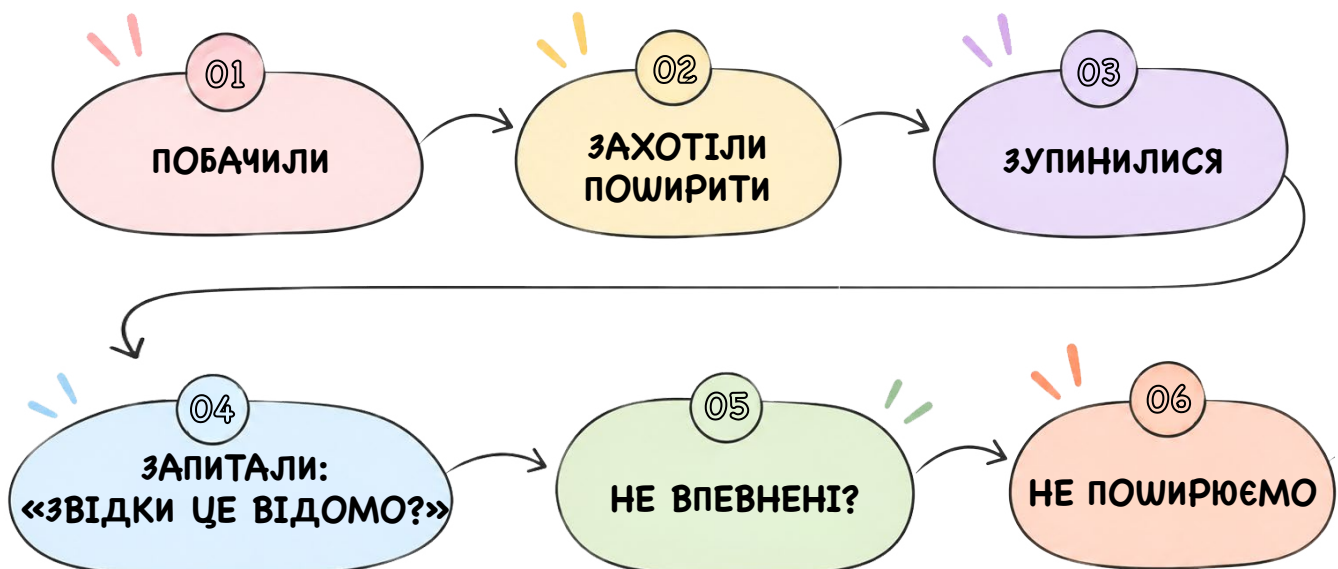
чи достатньо незвичності або суперечливості повідомлення, щоб одразу назвати його фейком?

Якщо ми запитали «звідки це відомо?», але не впевнилися в правдивості інформації — що робити?

Обговоріть відповіді. Учні можуть запропонувати пошукати додаткові джерела, звернутися до того, хто краще знається на темі, або просто не поширювати повідомлення.

Підведіть до головної думки: якщо не маємо достатніх підстав довіряти інформації, не обов'язково негайно її перевіряти — достатньо не поширювати далі.

Так «ельфійський» алгоритм отримує завершальний крок:

На завершення запропонуйте учням обрати одне речення і продовжити його:

- ➔ «Наступного разу, коли мене здивує якесь повідомлення, я...»
- ➔ «Перш ніж поділитися інформацією, я...»
- ➔ «Запитання “Звідки це відомо?” потрібне для того, щоб...»
- ➔ «Якщо я не можу з’ясувати, чи правдива інформація, я...»
- ➔ «Після цього уроку я інакше ставитимуся до...»

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ!

Не оцінюйте відповіді як правильні чи неправильні. Важливо, щоб учні порівняли свою першу реакцію з рішенням наприкінці уроку й побачили, що між отриманням інформації та її поширенням має бути пауза для запитання: «Звідки це відомо?». Якщо ж упевнитися в правдивості інформації не вдалося, найпростіше відповідальне рішення — не поширювати її.

ВІД УРОКУ ДО ЩОДЕННОЇ ЗВИЧКИ: «ЕЛЬФІЙСЬКИЙ ТИЖДЕНЬ»

Навички медіаграмотності важливо застосовувати й удома. Продовжити розмову про перевірку інформації допоможе **гайд для батьків**.

Запросіть родини до «Ельфійського тижня»: протягом семи днів діти й дорослі вчитимуться зупинятися перед поширенням інформації та запитувати: «Звідки це відомо?».

Так алгоритм, який учні практикували на уроці, може поступово стати частиною щоденної поведінки:

«Не знаємо, правда це чи ні, — не поширюємо».

Тут школа й родина грають в одній команді. А найкраще діти вчать не з повчань, а з наших щоденних звичок. Коли дорослі теж перевіряють сумнівні повідомлення і не поспішають ними ділитися, дитина бачить: уміння думати й перевіряти — це не тема окремого уроку, а корисна звичка на щодень.

